

RELACIJE IZMEĐU STAVOVA O OBRAZOVANJU I TJELESNOJ AKTIVNOSTI KOD SREDNJOŠKOLKI

Lejla Halvadžija ¹ i Danijela Bonacin ²

¹ Fakultet sporta i tjelesnog odgoja Univerziteta u Sarajevu

² Kineziološki fakultet Univerziteta u Travniku

Sažetak

U članku se raspravlja o relacijama obrazovnih vrijednosti i stavovima o tjelesnom vježbanju kod 648 srednjoškolki iz Hercegovine (BiH), koje su opisane sa 16 parametara (po 8 za svaki od ta dva sub-segmenta). Kanonička korelacijska analiza donijela je tri linearne kombinacije: a) spoznaja o važnosti tjelesnog vježbanja, b) nepovjerenje u institucije sustava i c) primarna socijalna ekspozicija. Predloženo je ozbiljno akceptiranje ovih informacija u smislu jasnog određivanja bitnih vrijednosti odgoja i obrazovanja, te zatim znanstveno utemeljeno upravljanje procesom transfera odgojno-obrazovnih vrijednosti.

Ključne riječi: obrazovanje, tjelesno vježbanje, srednjoškolke, kanoničke relacije

1. Uvod

1.1. Transfer znanja

Bez obzira koliko siromašna, mala i jednostavna određena društvena zajednica bila, ona ima neke svoje specifične vrijednosti, neka znanja, nekakav sustav vrijednosti koji je čini takvom kakva je i koji je razlikuje od svih drugih zajednica. Kako bi opstala te napredovala, zajednica mora reproducirati te svoje vrijednosti na nove članove, djecu te usvajati nova znanja, a za to mora imati adekvatne načine. Proces oblikovanja čovjeka kao ljudskog bića odnosno dugotrajan proces izgrađivanja, formiranja i samoformiranja ličnosti nazivamo **odgojem** a on nije moguć bez ciljeva, normi i vrijednosti (Ćatić, 2003). Može se reći kako je odgoj trajna društvena pojava kojom se u prošlosti prenosilo iskustvo starijih generacija na mlađe dok je u današnje vrijeme to (osim roditeljima) povjerenost stručnjacima – pedagogima, kako bilo, u oba slučaja rezultat je isti - **odgojeni čovjek**. Tijekom svoje egzistencije, svako društvo je u skladu sa svojim *ciljevima* razvilo određene *norme* (zadano stanje koje se ostvaruje realiziranjem cilja) utemeljene na iskustvu a potvrđene kroz duži vremenski period i to nakon što je praktični život potvrdio njihovu važnost i potrebu jednoznačnog tumačenja (Ćatić, 2003). Te norme u jednom društvu mogu biti običajne, moralne i pravne a razlika među njima je u naravi tj. značajnosti društvenih odnosa koje one uređuju (Visković, 1997). Na tim normama se zasnivaju vrijednosti društva (koje se kasnije prenose) što znači slijedeće: u kojoj mjeri je prihvaćena određena norma, u tolikoj mjeri se pokazuje kakvu vrijednost društvo tome pridaje. Na temelju vrijednosti koje sva društva imaju, a na razini općeg (globalnog) društva stremljenje se ka *odgojnom idealu* (određenoj slici o tome kakav bi čovjek trebao biti), na razini posebnog postiže se *cilj* a na razini pojedinačnog obavlja se *zadatak* (svakodnevna aktivnost u pedagoškoj praksi i u njemu se realiziraju pojedini dijelovi cilja.). U užem smislu **cilj** odgoja je realizirati konkretan sadržaj kojim odgojnik postiže odgojni ideal, cilj može biti različito usmjeren a ostvaruje se primjenom odgovarajućih odgojnih strategija.

Ciljevi se mijenjaju zbog promjena odnosa u društvu i napretka znanosti te novih tehnologija učenja (Ćatić, 2003). Usporedo s društvenim promjenama mijenjaju se i ideali i ciljevi i zadaci odgoja. Isto tako u istom vremenu različiti su u različitim zemljama a te razlike su uvjetovane kulturnom tradicijom, političkom orijentacijom, filozofskim pogledima, religijskim shvaćanjima itd. Prema nekim autorima *harmonijski razvitak čovjeka* je ono što povezuje sve povijesne epohe i narode odnosno pedagoška nastojanja teže izgrađivanju slobodnog čovjeka u kojem se harmonijski spaja tjelesna skladnost, ljepota i zdravlje, duhovno bogatstvo i samostalnost, moralna snaga i dobrotu, estetski smisao za skladno i lijepo, kultura rada i tehnička kultura... No, ovakav odgojni ideal je vrlo uopćen i znači daleku perspektivu za praksu odgojne djelatnosti (Vukasović, prema Ćatić, 2003). Osnovna područja kroz koja se ostvaruje odgoj i obrazovanje su *racionalno* područje (znanje, kognitivno područje), *emocionalno* područje (pogledi, uvjerenja, stavovi, afektivno područje), *voljno* područje (ljudsko ponašanje i djelovanje – konativno područje te psihomotoričko područje). Jedako tako postoje **različito hijerarhijski postavljene razine** u kojima se vrši odgojna djelatnost. Te razine ovisne su o tjelesnoj dobi pojedinca odnosno o poziciji koju ima u društvu. U najranijem djetinjstvu odgaja ga porodica (uža i šira) sa neznatnim uplivom medija (TV, radio...), u institucionalnom smislu odgaja ga vrtić te na njega utječu vršnjaci, dakle stječe prva životna iskustva. U daljnjem periodu porodica još igra važnu ulogu u odgoju pojedinca, nešto više utječu mediji a umjesto dj. vrtića odgaja ga škola odnosno institucija kojoj se priključi (sportski klub) te i dalje utječu vršnjaci, odnosno radna organizacija ako pojedinac ima više od 18. Napokon negdje iza 20, osim uže i šire porodice pojavljuje se vlastita porodica koju treba odgajati, u institucionalnom smislu djeluje viša škola ili fakultet, profesionalni sportski klub ili kulturno umjetničko društvo, utjecaj medija i kolega s posla postoji i aktivno se planira slobodno vrijeme (Kačapor, S., Vilotijević, M. Krulj. S. R., Kulić, R. 2002. str.31.)

1.2. Sport i tjelesno vježbanje

Slobodno vrijeme je prostor u dnevnom (tjednom, godišnjem..) rasporedu pojedinca kad je ovaj prvenstveno pošteđen radnih obveza i drugih obveza proizišlih iz konteksta socijalnih odnosa (roditelji, djeca, braća, udruge...) a koje mu omogućava da se posveti aktivnostima koje ga odmaraju i pružaju mu zadovoljstvo (Bilić, Bonacin, 2007)) i ukoliko nije riječ o vrhunskom sportu (kad je pojedinac profesionalac) to je vrijeme kad pojedinac ulazi u svijet sporta kao vrlo važnog segmenta ljudskog društva. Prema dostupnoj literaturi **sport** je vrlo specifična ljudska djelatnost, koja se ne može ni na koji način odvojiti od ukupnosti svih ljudskih težnji i saznanja a kojom se ljudi bave već tisućljećima i čine sve što je u njihovoj moći da postignu sportski rezultat koji žele ili očekuju i to u aktivnostima za koje smatraju da mogu afirmirati njih ili samu aktivnost. Po svom genetičkom karakteru, sport je sustavna ljudska aktivnost u kojoj dominira iskazivanje specifičnih vještina i znanja realizacije gibanja usmjereno ka postizanju nekog natjecateljskog sportskog rezultata (Bonacin, 2006) ili jednostavnije, sport je svaka aktivnost u kojoj je naglašeno natjecanje (Šoš, 2004). Temeljno pravilo sporta je usporedba s drugima koji se istom aktivnošću bave a obično u međusobnom ogledu, iako takav ogled ne mora biti proveden u istom prostoru u isto vrijeme (Bonacin, 2006). Odgojni proces u svakom području pa i u sportu uvijek pretpostavlja komunikaciju onoga koji se odgaja (odgajatelj) i onoga koji odgaja (odgajatelj) a vrši se kroz proces edukacije. Komunikacijski sustav koji je pri tom formiran sastoji se od izvora, ometača, komunikacijskog kanala, dekodera, prijema, eventualnih smetnji i naravno informacija koje se tim putem prenose (Bonacin, 2008). Pod edukacijom pretpostavljamo organizirani oblik prenošenja znanja na sljedeće generacije te integraciju resursa u organizam, memoriranje podataka različitih razina, sintezu spoznaja u središnji živčani sustav i sveobuhvatno integrativno djelovanje svih pojedinaca koji stupaju u ma kakve relacije.

U edukaciji se isprepliću doslovno sve spoznaje koje je čovjek do određenog trenutka stekao kao zalag ukupnog razvojnog, civilizacijskog i kulturnog dometa. (Katić, R. Bonacin, D. 2001). Prema dostupnoj literaturi vidljivo je kako sam proces prenošenja znanja zahtijeva: **A) Planiranje** koje podrazumijeva *strategiju* (opće formiranje ciljeva, zadaća i djelovanja, na duži period), *taktiku* (u provedbenom smislu, balans između dugoročnih ciljeva i onih od neposrednog značenja), *operacionalizaciju* (neposredno provođenje planskih ciljeva i zadaća te osiguravanje izvršenja njihove vremenske distribucije a sukladno taktičkim pretpostavkama), **B) Programiranje** (definiranje nastavnih i drugih parametara od kojih ovisi uspješnost neposredne realizacije tj. dijeljenje nastavnog procesa na faze, korake i elemente) koje uključuje *metode* rada i *sadržaje* koji moraju po svojoj utilitarnosti i primjenjivosti odgovarati kako ciljevima i namjerama tako jednako i uzrastu, stupnju obrazovanosti te stupnju razvijenosti osobina, sposobnosti i karakteristika te *modalitete* (elementi fine regulacije nekog transformacijskog ili bilo kako drugačije definiranog aktualnog procesa) jer pod pretpostavkom da su planovi dobro utemeljeni a programski sadržaji i metode ispravno izabrani za neki zadatak, tada će o kvaliteti i efektima cjelokupnog rada odlučivati nijanse modaliteta kojima se neposredni rad stručno izvršava. Za kvalitetu odabira modaliteta i njihovo konzistentno i razloženo provođenje odgovoran je kineziolog. **C) Resurse** odnosno sve što je u proces uključeno i što ostavlja bilo kakav registrabilni trag na njemu dakle vrijeme, prostor, sprave, rekviziti, pomagala, uzorci entiteta, mjerni instrumenti, kadar... (Bonacin, Katić i Zagorac, 2001).

1.3. Pedagogija i tjelesno vježbanje

S obzirom da se pedagog bavi upravo ljudima mora ih poznavati u najširem mogućem smislu (antropologija), mora poznavati osnovnu građu ljudskog tijela (anatomija) te osnovne fiziološke procese u njemu (fiziologija) i način kretanja (kineziologija), mora prepoznavati njegova razmišljanja i stremljenja ovisno o uzrastu (psihologija) te način na koji funkcionira uža i šira zajednica u kojoj on živi (sociologija) a naročito mora imati svoj stav o vezanim i nevezanim stvarima i mogućnost da raspravlja o tome (filozofija). Jednako tako mora poznavati povijesne činjenice te zajednice kako bi mogao prepoznati eventualni dugoročne posljedice (povijest), ekonomsko-političke prilike koje utječu (politička ekonomija, pravo) na pojedinca i društvo te još mnoge druge činjenice koje pripadaju raznovrsnim područjima. Kako se vidi iz prethodno navedenog pedagog mora biti osoba sa puno znanja. Isto tako, on mora biti u mogućnosti da to znanje primjeni kad to treba i gdje treba jer je pedagoška teorija potekla iz prakse i mora joj služiti odnosno mora stalno pratiti odgojnu praksu, dobro je upoznavati, analizirati, proučavati, objasniti i definirati te unapređivati, postavljati joj perspektive, ukazivati na zakonitosti, nove metode, oblike i sredstva odgoja pomoću kojih se postiže optimalniji rezultati odgojno-obrazovnog rada (Vukasović, 1971. prema Čatić) .

2. Metode

Uzorak ispitanika činio je 648 učenica I – IV razreda 4 srednje škole u Hercegovini ("fra S.Barbarića" – Čitluk, "A.B.Šimića" – Grude, "Gimnazija" – Ljubuški i "fra Grge Martića" – Posušje), uzrasta 15-19 godina koji pohađaju redovitu nastavu. Za potrebe većeg projekta konstruiran je posebni upitnik sa 112 pitanja. Autorica upitnika je Danijela Bonacin (2009). Za potrebe ovog rada iz upitnika je izvučeno 16 pitanja, po 8 za obrazovanje i tjelesno vježbanje kako bi se utvrdile relacije ta dva sub-prostora.

Tablica 1. Primjenjene varijable

<i>Left set</i>
Stupanj obrazovanja je danas manje važan nego prije.
Obrazovanje trebaju svi bez obzira na dob, spol, vjeru...
Učenje je bitan aspekt odgoja u prijenosu vrijednosti društva.
Bolje obrazovanje daje mogućnost boljeg radnog mjesta.
Većina ljudi su eksperti u svojim poslovima.
Znanje se koristi za opću dobrobit.
Profesionalnost je zamijenila emocije na radnom mjestu.
Profesionalnost jamči uspjeh u poslu.
<i>Right set</i>
Redovito idem na godišnji sistematski pregled i savjete oko vježbi.
Tjelesna aktivnosti čini čuda za psihofizički oporavak.
Blagdane provodim u krugu obitelji ili prijatelja.
Obavezno posjećujem kulturne događaje.
Sudjelujem u natjecanja ili ih redovito pratim.
S vremena na vrijeme odem na pješačku turu ili trčim.
Povremeno odem na ples.
S prijateljima odigram poneku utakmicu (mali nogomet, basket...).

Sva su pitanja označena sa intenzitetom od "Uopće se ne slažem" do "Potpuno se slažem". Nakon normalizacije kategorijalnih podataka, relacije za potrebe ovog rada dobivene su kanoničkom korelacijskom analizom (Bonacin, 2004).

3. Rezultati i rasprava

Tablica 2. Rezultati kanoničke korelacijske analize

Varijable – lijevi set	KAN1	KAN2	KAN3
Stupanj obrazovanja je danas manje važan nego prije.	-0.15	0.03	-0.63
Obrazovanje trebaju svi bez obzira na dob, spol, vjeru...	0.55	0.51	-0.36
Učenje je bitan aspekt odgoja u prijenosu vrijednosti društva.	0.55	0.16	-0.13
Bolje obrazovanje daje mogućnost boljeg radnog mjesta.	0.39	-0.51	-0.09
Većina ljudi su eksperti u svojim poslovima.	0.50	-0.60	0.10
Znanje se koristi za opću dobrobit.	0.31	-0.30	-0.18
Profesionalnost je zamijenila emocije na radnom mjestu.	0.28	0.25	0.58
Profesionalnost jamči uspjeh u poslu.	0.58	0.05	0.09
Varijable – desni	KAN1	KAN2	KAN3
Redovito idem na godišnji sistematski pregled i savjete oko	0.21	-0.72	0.29
Tjelesna aktivnosti čini čuda za psihofizički oporavak.	0.90	-0.20	0.12
Blagdane provodim u krugu obitelji ili prijatelja.	0.48	0.15	-0.73
Obavezno posjećujem kulturne događaje.	0.30	0.00	0.35
Sudjelujem u natjecanja ili ih redovito pratim.	0.32	-0.12	-0.10
S vremena na vrijeme odem na pješačku turu ili trčim.	0.54	0.32	0.24
Povremeno odem na ples.	0.15	-0.36	0.06
S prijateljima odigram poneku utakmicu (mali nogomet,	0.21	-0.18	-0.24
Testiranje značajnosti			
Kanonička korelacija	0.28	0.20	0.18
HI-kvadrat test	133.37	80.50	53.13
Stupnjevi slobode	64	49	36
Probabilitet	0.000	0.003	0.033

Rezultati ovog istraživanja sugeriraju da unutar izabranog skupa parametara iz dva virtualno različita prostora postoje tri latentna mehanizma koji stvaraju kombinacije djelovanja. Prvi kanonički faktor je u lijevom setu dominantnim saturacijama definiran varijablama koje opisuju profesionalnost u poslu (+0.58), učenje kao bitan aspekt odgoja (+0.55), zatim obrazovanje bez obzira na spol i sl. (+0.55), ekspertnim znanjima (+0.50) i općim znanjima za opću korist (+0.31).

U desnom setu registrirane su varijable tjelesne aktivnosti u očuvanju zdravlja / oporavku (+0.90), povremenim aktivnostima u prorodi (+0.54) i sudjelovanjem / praćenjem natjecanja (+0.32). Primjetno je da se radi o zajednički usmjerenom skupu koji jedinstveno opisuju **spoznaju o važnosti tjelesnog vježbanja** u koju su inkorporirana saznanja odgoja i obrazovanja i to je izvanredna informacija. Ove determinante pokrivaju pedagoški rad u najširem smislu i određuju svrhu i cilj svih aktivnosti koje u konačnici predstavljaju obrazovane ali i moralno i etički pripremljene pojedince za život u socijalnoj zajednici uz aktivno učešće u tjelesnom vježbanju. Uređene globalne ljudske zajednice više ne podnose stohastička rješenja te se problemu transfera znanja i vrijednosti prilazi sa znanstvene pozicije. To nas dovodi do znanja o programiranju te upravljanju transferom. Dakle, kako bi se sve to uspješno provelo potrebno je svojevrsno upravljanje uključenim procesima. Upravljanje u najširem kontekstu je pojam kojim označavamo sistemsko i neslučajno odlučivanje u pojedinim aktualnim situacijama kako bi u manjim koracima postizali lokalne ciljeve a ukupno globalno postavljenu cilj. Za tako nešto potrebno je poznavati inicijalno stanje i početne uvjete u kojima se nalazimo, zatim ciljano stanje koje želimo postići, te konačno sredstva i metode kojima se od inicijalnog stanja dolazi do finalnog željenog stanja. Ova saznanja treba prenijeti na mlade jer očito imaju spoznaje o važnosti tjelesnog vježbanja. Drugi kanonički faktor u lijevom setu okuplja varijable s maksimalnim saturacijama na negativnom polu: ekspertna znanja (-0.60), boljeg radnog mjesta uz obrazovanje (-0.51) i korištenjem znanja za opću korist (-0.30). Slično je i s desnim setom: redovito savjetovanje radi vježbanja (-0.72) i povremeni odlazak na ples (-0.36). Očito se radi o skupu vrijednosti koje najbolje možemo opisati kao određeni tip bunta, što je upravo svojstveno analiziranom uzrastu, ali je isto tako primjetno da je tu i visoka pozitivna saturacija varijable o potrebi obrazovanja za sve (+0.58). Sukladno ovim rezultatima bez ikakvog rizika ovaj kanonički faktor može se identificirati kao **nepovjerenje u institucije sustava**.

Nepoštivanje obaveza usvajanja pedagoških standarda općenito vodi u kaotično stanje, pa je logično da svaka organizirana socijalna zajednica prije svega odredi ciljeve pedagoškog djelovanja koji će biti dominantno dugoročni kako bi se mogao transfer znanja i vrijednosti zaista i osigurati. Jednako tako će odrediti i određenu, barem minimalnu količinu znanja i vrijednosti koja se u određenom vremenu i pod određenim uvjetima usvaja. Riječ je o fundamentalnim i univerzalnim znanjima. S obzirom kako količina pojedinačnih informacija strahovito raste postaje jako važno uspostavljati nove relacije između tih pojedinačnih podataka kako bi se osiguralo bolje razumijevanje, integraciju u zajednicu i osiguravanje profesionalne efikasnosti. Pri tom uvijek mora postojati određeni stupanj transparentije znanja i vrijednosti u različita područja ljudskog djelovanja. Pri definiciji temeljnih pretpostavki od kojih ovisi uspješnost transfera znanja i vrijednosti moguće je prepoznati sljedeće bitne odrednice: a) definicija aktualnih i budućih ciljeva pedagoškog djelovanja b) osnovna baza informacija s fundamentalnim znanjima i odgojnim komponenata te ustaljena pravila ponašanja, c) ovladavanje novim znanjima, d) integracija informacija koja predstavlja novi kvalitetu pojedinca, d) transparentija znanja i vrijednosti u druga područja. U slučaju nepovjerenja u institucije sustava treba dobro razmisliti o planovima i programima, ali isto tako i načinima na koji se oni koji se nude mladima, i to na najvišoj razini.

Treći kanonički faktor u lijevom setu opisan je današnjim značenjem obrazovanja (-0.63) i profesionalnošću u odnosu na emocije na poslu (0.58). U desnom setu su registrirane saturacije provođenja vremena s obitelji (-0.73), te u znatno manjoj mjeri posjete kulturnim događajima (+0.35) i povremene utakmice (+0.24). Ovakva konfiguracija sigurno predstavlja također određeni otklon od tradicionalno uvriježenih stavova o porodici i obrazovanju. Vidi se da mladima obrazovanje danas manje znači, baš kao i porodična okupljanja, dok sebe u nekoj mjeri nalaze u jasnim odrednicama nagrade na poslu, kulturnim događajima i sportu. Očito se radi o **primarnoj socijalnoj ekspoziciji**, što je očekivano u analiziranom uzrastu.

Ipak, ovo nas sistematski upozorava da je danas jako teško mladima nametati dio prevladanih ideja i vrijednosti, te da moramo često oslušnuti što oni o tome imaju za reći. Kako se vidi, oni pokazuju tendenciju pozitivnih transfera odgojnih vrijednosti, ali su jako skeptični prema socijalnim vrijednostima koje danas dominiraju u poslu i porodici. Kad se radi o ljudskim jedinkama, njih promatramo kao modele ili sustave a sve opisane radnje kao proces (u ovom slučaju proces edukacije, tj. odgoja i obrazovanja). Vjerodostojnost transfera pedagoških ciljeva moguće je osigurati na mnoge načine, ali je korištenje aktualnih saznanja uvijek veća garancija uspjeha u tom smislu. Budući kod pedagoških ciljeva, rezultate naših djelovanja na pojedinca ili grupe često vidimo mnogo kasnije, vjerovatno najbolji način za osiguranje te vjerodostojnosti je korištenje saznanja iz Teorije upravljanja sistemima i procesima U takvom konceptu može se osigurati sve potrebno. Na taj način, upravljački modeli transfera postaju superiorni globalni alati za osiguranje humane i kvalitetne reprodukcije znanja i vrijednosti (Bonacin Da, 2006). U istom tom kontekstu, odgoj i obrazovanje ne može zanemariti aktualno stanje šireg socijalnog sustava i treba upozoriti na eventualna odstupanja, jer ako to neće učiniti znanost an utemeljeni način, tada će to učiniti sami mladi, kao u ovom istraživanju.

4. Zaključak

Ogromno značenje odgoja i učenja ljudski rod prepoznao je kao ključnu aktivnost koja ga je i dovela u superiornu poziciju prema svim ostalim pojavnim oblicima kojima je okružen a jednako tako i kao ključnu aktivnost od koje ovisi njegov opstanak i razvoj (Katić, R. Bonacin, D. 2001). Utoliko je jasnija važnost onih koji to znanje prenose. To jednako vrijedi za sva područja društvenog života, pa tako i za sam sport i tjelesno vježbanje kao jedan njegov bitan i kompleksan segment. Edukatori prije svega moraju imati adekvatno znanje i sposobnost da to znanje prenesu. Moraju biti komunikativni, poznavati ljude i prostor u kojem rade te znati operacionalizirati strateške i taktičke postavke kako bi ostvarili cilj i prenijeli znanje. Subjekti u transferu odgoja i obrazovanja trebaju akumulirati integralne vrijednosti, a te vrijednosti struci trebaju biti poznate. Zbog toga je izvršeno istraživanje sa srednjoškolkama u Hercegovini i primjenjena anketa sa dva seta pitanja.

Rezultati ovog istraživanja, dobiveni kanoničkom korelacijskom analizom, pokazali su da unutar dva različita segmenta (1. odgojno-obrazovni i 2. tjelesne aktivnosti) postoje tri sub-sustava vrijednosti. To su: a) spoznaja o važnosti tjelesnog vježbanja, b) nepovjerenje u institucije sustava i c) primarna socijalna ekspozicija. Predlaže se ozbiljniji pristup definiciji sustava vrijednosti, jer rezultati u određenoj mjeri opovrgavaju tradicionalne vrijednosti, te pokazuju da mladi uzrasta 14-19 godina dosta precizno lociraju odgojno-obrazovne vrijednosti, vrijednosti vježbanja i vrijednosti sustava u kontekstu svoje aktualne pozicije.

5. Literatura

- Bilić, Ž., i Bonacin, D. (2007) *Uvod u kineziološku rekreaciju*. Mostar: Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti.
- Bonacin, Da. (2006) *Upravljanje prenošenjem znanja i vrijednosti. Seminarski rad*. Sarajevo: Fakultet sporta i tjelesnog odgoja.
- Bonacin, D., Bilić, Ž., i Bonacin, Da. (2008) *Uvod u antroopološku analizu*. Travnik: Kineziološki fakultet.
- Bonacin, D. (2008) *Uvod u informatiku*. Travnik: Univerzitet u Travniku.
- Bonacin, D. (2006) *Uvod u teoriju treninga*. Kaštela: Vlastito izdanje.

- Bonacin, D. (2004) *Uvod u kvantitativne metode*. Kaštela: Vlastito izdanje.
- Bonacin, D., Katić, R., Zagorac, N. (2001) *Model kineziološke edukacije: znanstveno-istraživački projekti u kineziologiji*. Split: Fakultet prirodoslovno-matematičkih znanosti i odgojnih područja.
- Ćatić, R., Stevanović, M. (2003) *Pedagogija*. Zenica: Pedagoški fakultet.
- Kačapor, S., Vilotijević, M., Krulj. S. R., Kulić, R. (2002) *Pedagogija: temeljna znanja iz opće pedagogije, didaktike, školske pedagogije i andragogije*. Zenica: Dom štampe.
- Katić, R., Bonacin D. (2001) *Kineziologija za sva vremena*. Split: Fakultet prirodoslovno-matematičkih znanosti i odgojnih područja.
- Šoš, H. (2004) *Teorija sporta. (Knj. II)*. Sarajevo: Fakultet sporta i tjelesnog odgoja.
- Visković, N. (1997) *Država i pravo*. Zagreb: Birotehnika.

Poslano: Siječanj, 2009.

Primljeno:

Prihvaćeno:

Korespondencija:

Danijela Bonacin, MSc student,

Univerzitet u Travniku

Kineziološki fakultet

72270 Travnik, BiH

Tel.: +387 (0)30 517 824

E-mail: danijelab@sposci.com